

МЕТОДИКА РАДА У КОМБИНОВАНОМ ОДЕЉЕЊУ

СПЕЦИФИЧНОСТИ РАДА У КОМБИНОВАНОМ ОДЕЉЕЊУ

Руски педагог Иван Петрович Павлов час у комбинованом одељењу посматра као целину коју назива „велики час“ која се састоји од неколико делова тзв. „малих часова“.

Према карактеру свога рада, учитељ се пре свега брине за логику развијања „великог часа“, који се састоји из неколико „малих“, за усаглашеност и усклађеност његових делова, за њихове етапе и прелажења од разреда на разред, из чега се састоји његова делатност на часу. За њега (учитеља) је пре свега важан континуитет општег педагошког процеса, који се састоји из низа појединачних процеса.

За ученика, напротив, целина „велики“ час није ни од каквог интереса, за њега је важан само његов део, онај „мали“ час, у току којег он треба да учествује, да ради и стиче знања. За њега су важни само логичка складност и континуитет само његовог дела (часа), који треба пред њим да се појави као завршна целина.

Расправљајући о проблему истовременог рада са неколико разреда Јесипов посебну пажњу посвећује смењивању рада учитеља и самосталног рада ученика, истичући три случаја:

- када се у оба разреда обрађује наставно градиво,
- када се у једном разреду обрађује, а у другом утврђује градиво и
- када се у оба разреда утврђује градиво.

1. Ефикасна расподела времена на разреде

Ако анализирамо структуру наставног процеса у комбинованом одељењу, уочићемо да се у том одељењу истовремено одвија више часова један поред другог.

Сваки од њих има своје посебне циљеве, задатке и исходе, своје садржаје, своје посебне етапе. Сваки се одвија по својим законитостима, сваки има своју методику и тако даље. Све то исказује да је организација часа у комбинованом одељењу веома сложен и деликатан задатак сваког учитеља. Сложеност се, наравно увећава са порастом броја разреда у комбинованом одељењу.

На првом месту треба истаћи дужину трајања часа. Посебно сложена структура наставног процеса у комбинованом одељењу, смењивање директне и индиректне наставе у више фаза часа, подразумева и чешће трајање наставног часа дуже од 45 минута. Учитељ је пред проблемом како да у једној временској јединици од 45 минута организује више часова (онолико часова колико у одељењу има разреда). За сваки разред треба планирати садржаје, одредити циљ и задатке, предвидети етапе. Наставни час у трајању од 45 минута, прописан Законом о основној школи, није погодан за рад у комбинованом одељењу који захтева посебну организацију. Некад наставни садржаји, или примена аудиовизуелних средстава, извођење неког експеримента, захтевају да час траје дуже. Час треба да буде садржајна, логичка и психолошка целина, а све је то врло тешко уклопити у строги 45-минутни оквир. Дужину наставног часа у комбинованом одељењу требало би одредити тако да се уважавају:

- карактеристике ученика са којим се ради, интелектуалне и друге способности везане за одређену активност, знања којима ученици располажу, темпо напредовања, мотивација и слично,
- врсте садржаја (математика, физичко васпитање),
- тип часа (обрада, утврђивање, понављање, систематизација) и
- услове рада (који је час по реду, атмосфера у учионици, припремљеност наставних средстава, ТВ емисија у току и слично).

Слабости у организацији часа у комбинованом одељењу испољавају се у односу на индиректну наставу, као активност у којој учитељ не учествује непосредно, већ индиректно путем организације самосталног рада ученика у комбинованом одељењу. Индиректна настава по својој временској димензији треба да се изједначи са директном у одељењу комбинованом од два, а неколико пута превазилази временско трајање директне наставе у одељењу комбинованом од три, односно четири разреда. Ако се ово има у виду, онда није тешко претпоставити какав је њен значај и колике су негативне последице њене неадекватне организације.

У недостатку јасне концепције индиректне наставе учитељи прибегавају решењима из нужде, дајући ученицима задатке реда ради, као што су: преписати текст у свеске, решавање још неколико сличних задатака, преписивање дефиниција, учење напамет и

слично. Основни циљ таквих задатака је да се ученици запосле како не би ометали директну наставу.

Индијектна настава не сме бити организована са циљем да се ученици „запосле“ како не би сметали осталима. Она мора бити тако организована **ДА АКТИВИРА УЧЕНИКЕ И УСМЕРИ ИХ ДА САМОСТАЛНО ДОЛАЗЕ ДО НОВИХ САЗНАЊА И УТВРЂУЈУ ПОСТОЈЕЋА**, КАКО ПОМОЋУ УЏБЕНИКА, ТАКО И ИЗ ДРУГИХ ИЗВОРА ЗНАЊА.

Неадекватна измена директне и индијектне наставе је, такође једна од слабости у организацији часа у комбинованом одељењу. Постоје случајеви да учитељ у комбинованом одељењу формираном од два разреда ради без прекида прву половину часа са једним, а другу са другим разредом. Распрострањена је и пракса да учитељи, уместо да прво запосле ученике у индијектној настави, прво организују директну наставу у једном од разреда, а за то време су остали разреди незапослени. На тај начин се време у појединим разредима непотребно губи. При томе су посебно карактеристични први и последњи минути часа. Последица су „празни ходови“ и неједнака дужина часа у појединим разредима.

Ако желимо ефикасну и рационалну организацију часа у комбинованом одељењу онда његову организацију треба ускладити са дидактичко-методичким захтевима који се односе на организацију часа уопште (у чистом одељењу), али при томе не треба тежити ка универзалној, крутој и формалистичкој организацији која не би уважавала сложеност и специфичност рада у комбинованом одељењу. Осим тога, посебну пажњу треба посветити индијектној настави (самосталном раду ученика), флексибилно се поставити у односу на дужину часа од 45 минута (у границама од 40-55 минута) и проверити потребу за коришћењем школског звона. Најбоље је задржати школско звоно као сигнал за почетак, а искључити га као сигнал за завршетак часова.

2. Избор садржаја за вежбе и самосталан рад ученика

У комбинованом одељењу, скоро да не би смело бити индијектне наставе без добро припремљеног и добро осмишљеног материјала за самосталан рад ученика. Коришћењем **НАСТАВНИХ ЛИСТИЋА** (материјал за самосталан рад ученика) се

избегава формално ангажовање ученика у индиректној настави (преписивање, прецртавање, читање без циља и слично), а истовремено обезбеђује економичније трошење времена и индивидуализација наставе. Услов је наравно, да листићи испуњавају одређене захтеве, односно да имају:

- информативну димензију, поруку у којој су дати садржаји који ученика обавештавају о нечем што треба да уради (ШТА?),

- инструктивну димензију, у којој је указано на начин решавања задатка (КАКО?)

и

- мотивациону димензију, која ученика мотивише на рад (ЗАШТО?).

Захваљујући овим димензијама, они се на неки начин приближавају програмираним и полупрограмираним материјалима.

Добро организована индиректна настава може да мобилише снаге ученика, да увећава његову активност, мења његову позицију у односу на учитеља и наставни садржај. Захтев савремене дидактике је да ученици стекну способност и вештину за самосталан рад, самостално тражење информација, адаптивност на промене, стваралачки дух. Уместо девизе „научити за цео живот“, актуелна је девиза „научити учити“.

Резултати неких савремених истраживања говоре да мање способним ученицима (слабијим ученицима) одговара поучавање које је:

- добро и јасно организовано (структурирано),
- веће целине разбијене у мање, поједностављене јединице,
- учитељи контролишу материјал и воде активност ученика и
- самостално учење се примењује само за вежбу и надопуњавање.

Супротно томе, утврђено је да способнији ученици успевају боље у мање структурираној и мање контролисаној ситуацији учења, с више самосталног избора, одлучивања и рада.

Недовољно је искоришћена могућност да се задаци за индиректну наставу диференцирају према саставу разреда, односно, способностима ученика.